

Parti'nin Transformasyonu

Parti'nin toplumsal kompozisyonundaki deðişimler

1917 yılında Bolşevik Parti çok net bir proleter kompozisyona sahipti. Yerel parti komitelerinde -ya da bir bütün olarak partide- aydınların sayısı yok denecek kadar azdı. (1) 1917 yılında onbinlerce işçi partiye katılmıştı. Ancak, savaşın etkileri partinin toplumsal kompozisyonunu köklü bir deðişiklikte uğrattı.

Ülkenin idaresinin sadlanması en başta gelen görevdi ve bu görevin yerine getirilmesi sırasında parti üyesi onbinlerce işçi devlet memuru durumuna geldi. Öte yandan, parti üyelerinin büyük bir bölümü iç savaş sırasında Kızıl Ordu'ya katıldı; 1920 yılında Kızıl Ordu'daki parti üyelerinin sayısı 300.000'e ulaşmıştı -diğer bir deyişle her iki komünistten biri Kızıl Ordu içindeydi. (2) 1917-1918 yılları boyunca yarım milyonu aşkın komünist Kızıl Ordu içinde çalıştı; bunların yarısına yakını sivil parti örgütlerince Kızıl Ordu'ya gönderilirken diğer yarısı doğrudan parti tarafından askerlik hizmetiyle görevlendirildi. 1917-1918 yılında 200.000'e yakın komünist yaşamını yitirdi.

Lenin Nisan 1920'de bunları söylüyordu:

"Savaş sırasında karışılan her güçlükte parti komünistleri harekete geçirdi ve cephelelerde ilk öldürülenler hep komünistler oldu; İyudenich ve Kolçak'a karşı savaşan cephelelerde binlerce komünist yitirdik. İşçi sınıfının en iyi üyeleri yok oldu; bunlar devamız uğruna yaptıklarını feda ettiler." (3)

Savaşın kaçınılmaz sonuçlarından biri, fabrikalarda çalışan parti üyelerinin sayısının olağanüstü boyutlarda azalması oldu. Nitekim, 1919 yılına ait istatistikler parti üyelerinin yalnızca yüzde 11'inin fabrika işçisi olarak çalıştığını gösterir; üyelerin yüzde 53'ü devlet memuru, yüzde 8'inin parti ve sendika görevlisi, yüzde 27'si ise ordu görevlisi olarak çalışmaktadı. (4)

Mart 1921'deki Onuncu Parti Kongresi'nde, Pliyanikov, devrim öncesinde Bolşevizmin temel güç merkezlerinden biri olan Petrograd metal işçileri arasında parti üyesi olan işçilerin oranının yüzde 2'den fazla olmadığını yakınıyordu. Aynı oran Moskova için yüzde 4 idi. (5)

Mart-Nisan 1922'deki Onbirinci Parti Kongresi'nde, Moskova komitesi sekreteri, başkentteki komünistlerin yüzde 22'sinin fabrika hücrelerine üye işçiler olduklarını, bunların yarısının idari görevlerde çalıştıklarını, diğer sanayi merkezlerinde fabrikalarda tezgah başında çalışan partili işçilerin oranının bundan da az olduğunu belirtiyordu. (6)

Aynı kongrede, Zinovyev şöyle yakınıyordu: "10.000 ila 12.000 işçinin çalıştığı büyük sanayi bölgelerinde, madenlerde, vb. yerlerde yalnızca altı kişilik parti çekirdeklerine sahip olduğumuz bir gerçektir." (7)

1922 yılında Riazan eyaletinin kırsal bölgelerindeki parti üyesi durumu inceleyen bir araştırma, parti üyelerinin yüzde 78'inin yerel sovyetlerde, yerel parti örgütünde ya da kooperatiflerde idari görevli olarak çalıştığını gösteriyordu. Söylenenlere bakılırsa, durum diğer eyaletlerde bundan farklı değildi. (8) 1922'de köylü hücrelerine üye köylülerin yalnızca üçte biri tarımsal faaliyette bulunuyor, üçte ikisi devlet, parti ya da kooperatif görevlisi olarak çalışıyordu. (9)

Kırsal alanda, parti üyelerinin çoğu eski Çarlık rejiminde memur olarak görev yapmış kişilerdi. Nitekim, 1922 yılında, kırsal alan sovyetlerinin yürütme komitelerinde çalışan parti üyelerinin yüzde 42'si üç yıl aşkın zamandır (yani 1919 yılı öncesinden beri) hizmet yürütüyorlardı. Bu durum, bunların eski memurlar, daha önceki yıllarda olduğu gibi başta gelen idari işleri yürüten Zemstvo çalışanları oldukları savını destekler görünüyor. (10)

Kızıl Ordu içinde yüksek rütbeli parti üyelerinin oranı zaman içinde artmış kaydetmişti. Bu süreç, ordunun iyiden iyiye bitkin düşmüş olduğu iç savaşın sona ermesinden sonra özellikle hızlandı. 1917-1918 yılındaki dönemde ordu içindeki parti hücreleri ezici çoğunlukla subay-

lardan ve siyasi görevlilerden oluşuyordu. 1921 yılı sonunda rütbesiz askerler ve NCO'lar ordu içindeki komünistlerin yüzde 50'sini teşkil ederlerken, 1924 yılına gelindiğinde bu oran yüzde 20'ye düşmüştü.(11)

Kariyeristlerin partiye katılımının önlenmesi çabaları

İç savaş sırasında parti üyelerinin göstermek zorunda kaldıkları özveriler kariyer düşkünlerini ürktürmüştü ve bunların partiye katılmaktan uzak tutulmuştu. Savaş sırasında, Beyazların eline düşen komünistler (ki bunların sayısı hiç de az değildi) esir düşmüş olmanın bedelini yaptıklarıyla ödüyorlardı. Merkez Komitesi'nin Sekizinci Parti Konferansı'na sunmuş olduğu yazılı bir raporda da belirtildiği gibi, "bu koşullarda bir esirin üzerinden çıkan parti kartının anlamı Denikin'in idam sehпасına çıkmakla eş anlamlı" idi.(12)

Bu yüzden, Sovyet Cumhuriyeti'nin askeri koşulları sertleşip kritik bir niteliğe büründüğü zamanlar, Lenin parti kapılarının her zaman olduğundan daha geniş aralanmasını önermişti. Denikin ile İyudeniç'in Sovyet rejimini yıkma tehditinin ciddi boyutlara erişmiş olduğu ve Petrograd'ın Beyazların eline geçme olasılığının büyüdüğü 1919 yılı sonbaharında, parti yeni üyeler kazanma çabasına girdi ve Ekim'de 'Parti Haftası' adıyla bir seferberlik örgütledi: "'Parti Haftası' süresince Moskova'da parti örgütüne 13.000 yeni üye kaydedildi."(13)

Parti kitlesel bir biçimde genişledi. Sayısal açıdan, 'Parti Haftası' çarpıcı bir başarıya işaret ediyordu. Yeni üyelerin sayısı en az 160.000 dolayındaydı. Sonraki aylar içinde bu genişleme devam etti. 1920 yılı başında 430.000 olan parti üye sayısı, aynı yılın Mart ayında yapılan Dokuzuncu Parti Kongresi sırasında 600.000'in üzerine çıkmıştı.(14)

Rejim böylesine ciddi bir basınç altındayken parti üyesi olmanın riskini göze alıp partiye katılmaya olanların büyük çoğunluğu, komünizmin kararlı yandaşları olsalar gerek. Bununla birlikte, Lenin kariyer düşkünlerinin de partiye sızdıklarından kaygılanıyordu. 16 Ağustos 1918'de bunu söylüyordu: "Kariyer elde etme beklentisiyle partiye katılmaya çalışanları kabul etmemeli ve bu tür kişileri partiden atmalıyız."(15)

Lenin yaşamının son gününe kadar bu soruna tekrar tekrar değindi. Bu kitabın 11. Bölümü'nde, Lenin'in 1919 Mart ayında Petrograd Sovyeti'ne hitaben yaptığı bir konuşmada 'komünist' sözcüğünü doğru telafuz edemeyip kendilerinin 'komonist' olduklarını söyleyen, 'yıklarında kırmızı kurdeleler taşıyan ve sıcak köpelerle yerleşen eski bürokratların varlığına dikkati çektiğini belirttik.(16) Mart-Nisan 1919'daki Dokuzuncu Parti Kongresi'nde, Lenin, "en kötü unsurlar olan eski kapitalist sistemin memurlarının... iktidar partisinin içine sızmaları... iktidar parisi olduğu ve iktidar yolunu açtığı için bunların partiye yüklendikleri" tehlikesinden söz ediyordu.(17)

3 Nisan 1919'da, Moskova Sovyeti'ne hitaben yaptığı konuşmada aynı konuya yeniden değindi: "Kırsal bölgelerde olup biten şey nedir? Söz konusu bölgelerde kendilerini parti üyesi olarak isimlendirenler çoğunlukla en yüzsüz fırsatçılığın sahip alçak kişilerdir."(18) 21 Nisan 1921'de, "kendi çıkarları için komünistlere yaltaklanan ve kimi zaman köylülere karşı en idrenci gaddarlığın ve zulme başvuran eski hükümet memurlarının, toprak sahiplerinin, burjuvaların ve diğer pisliklerin istismarlarına"(19) dikkati çekti. Lenin'e göre, kariyeristlerin partiye katılımı mümkün olduğu kadar önlenmeliydi.

Onbirinci Parti Kongresi (Mart-Nisan 1922) yeni üyeleri üç gruba ayırdı: (1) işçiler ve işçi ya da köylü kökenli Kırmızı Ordu askerleri; (2) ordu için çalışanlar dışında kalan köylü ve elzanaatkarları; (3) diğerleri -beyaz yakalılar vb. Birinci kategoridekiler parti üyesi olmadan önce altı ay süresince üye aday olarak kalacaklardı; aynı süre ikinci kategoridekiler için bir yıl ve üçüncü kategoride yer alanlar için iki yıldır.(20)

Lenin bu düzenlemelerden hoşnut değildi; bu önlemlerin partinin proleter kompozisyonunu arttırmaya yeterli olacağı konusunda kuşkuları vardı. Onbirinci Kongre'nin öngününde Merkez Komitesi sekreteri olan Molotov'a yolladığı iki mektupta bunları yazıyordu:

"Yeni parti üyeleri için öngörülen deneme sürelerinin uzatılmasının son derece önemli olduğunu düşünüyorum. Zinovyev deneme süresinin işçiler için altı, diğer kategoriler için on iki ay olmasını öneriyor. Ben, altı aylık sürenin yalnızca büyük ölçekli sanayi işletmelerinde en az on yıldır fiilen çalışan işçiler için geçerli olması gerektiğini düşünüyorum. Söz konusu deneme süresi bunların dışında kalan bütün diğer işçiler için on sekiz ay, köylüler ve Kızıl Ordu askerleri için iki yıl ve diğer kategoriler için üç yıl beklende olmalı." (21)

Lenin, kariyeristlerden kurtulmak için partinin yozlaşmış unsurlardan arındırılması gerektiği savını destekledi. Sekizinci Parti Kongresi (Mart 1919) şu sonuca vardı:

"Yeterince komünist olmayan ve hatta açıktan açığa asalak olan unsurlar büyük bir kütle halinde partiye doluyorlar. Rus Komünist Partisi'nin iktidarda olması, kaçınılmaz olarak görece iyi unsurlarla birlikte bunları da partiye katılmaya yöneltiyor. Sovyetlerde ve parti örgütlerinde ciddi bir temizlikte girişmek vazgeçilmez hale gelmiştir." (22)

Kongreyi izleyen haftalar içinde, kasabalardaki üyelerin yüzde 10-15 kadarı partiden ihraç edildi; bu oran kırsal alanın bazı bölgelerinde daha da yüksekti. (23) Lenin bu temizlik hareketinin çok daha radikal boyutlarda yapılması gerektiğini düşünmüştü. Nitekim, 1919 Haziran'ında kaleme aldığı olduğu bir makalede bunları yazıyordu:

"Maceracıların ve diğer tehlikeli unsurların kendilerini iktidar partisine yamamaya girişmeleri kaçınılmazdır. Bu durumun yaşanmaması için tek devrim olmamıştır ve olması da beklenemez. Dolayısıyla, bütün sorun, iktidar partisinin güvenilir ve güçlü bir işçi sınıfına dayanarak kendi saflarını arındırma becerisine sahip olabilmesidir."

Bu yüzden, temizlik hareketi çok radikal olmalıydı ve parti üyelerinin yaklaşık yarısı partiden ihraç edilmeliydi. (24)

1921 yılında geniş ölçekli bir temizlik hareketine girişildi; 136.386 parti üyesi -toplam üye sayısının beşte biri- partiden ihraç edildi. Partiden atılan bu üyelerin yüzde 34'ü 'pasiflik', yüzde 25'i kariyer dübkünlüğü ve ayyablık, vb., yüzde 9'u ise rüsvet alma, görevi kötüye kullanma gerekçesiyle partiden uzaklaştırıldı. (25)

Ne var ki, Lenin ve parti liderliğinin işçi olmayanların partiye üye olmalarını zorlaştırmak üzere getirdikleri önlemler ve yozlaşmış unsurları partiden atmaya yönelik temizlik hareketlerinin birden çok tekrarlanması kariyeristleri partiye sızdırmaktan alıkoymaya yetmedi. Parti ile devletin iç içe geçmesiyle birlikte parti üye kartına sahip olmak bir iş bulmada önemli hale geldi. Zinovyev Sekizinci Parti Kongresi'ne sunduğu raporunda bu durumu şu şekilde dile getiriyordu: "Moskova'da olmadık durumlar yaşanıyor; adamın biri akşam saat sekizde parti üye kartı almak için bölge komitesine geliyor ve ertesi gün gelmesi istendiğinde şu şekilde karşılık veriyor: 'Bana bir iyilik yapın; yarın bir iş başvurusunda bulunacağım ve parti kartına hemen şimdi ihtiyacım var.'" (26)

Partinin proleter kompozisyonundaki erezyon devam etti; eski bolşevik işçilerin artık işçiliği bırakıp devlet ya da parti memuru olarak çalışmaya başlamaları bu durumun başta gelen nedenleri arasındaydı.

Birkaç eski tüfek

Partinin zayıflamasının yanısıra, parti içindeki eski bolşeviklerin sayısal oranı son derece azalmıştı. Ekim 1919'da, parti üyelerinin yalnızca yüzde 20'si Ekim Devrimi öncesinden beri parti üyesiydi;ubat 1917'den önce partiye katılmış olanların oranı ise yüzde 8 idi. (27) Onbirinci Kongre'de konuşan Zinovyev, 1922'deki parti üyeleri arasındaubat 1917'den önce partiye katılmış olanların oranının sadece yüzde 2 olduğunu söylüyordu. (28)

Lenin, Molotov'a yolladığı 26 Mart 1922 tarihli mektubunda bunları yazıyordu:

"Eğer gerçeği görmezlikten gelmek istemiyorsak, içinde bulunduğumuz şu gün partinin proleter politikasının onun üyelik karakteri tarafından değil, partinin eski mu-

hafızları olarak isimlendirebileceğimiz küçük bir grubun muazzam ve bölünmemiş prestiji tarafından belirlenmekte olduğunu itiraf etmek zorundayız."

Bu durumun içerdiği tehlike gerçekten büyüktü:

"Bu grup içindeki küçük bir bölünme, bu prestiji bütünüyle yıkıma uğratmasa bile, her halükarda, bu grubun politikayı belirleme gücünü yitirmesine yol açacak ölçüde zayıflamasına neden olacaktır." (29)

Yükütlüleri giderek artan oranda parti elinde toplanması

Başlangıçta partinin *karar alıcı organı* olan Merkez Komitesi, giderek karar alan bir organ olmaktan çıkıp sadece alınan kararları onaylayan bir organ durumuna geldi.

İlk zamanlar, Sekizinci Parti Kongresi Kararı ve 1919 Parti Yönergeleri gereğince, Merkez Komitesi'nin ayda iki kez toplanması gerekiyordu. (30) 1921'deki Onuncu Kongre'de bu durum iki ayda bir kez olarak değiştirildi. (31)

Fiiliyatta hangi organ ya da organlar Merkez Komitesi'nin yerini aldı? Yasal açıdan, Politbüro Merkez Komitesi'ne tabi idi. Söz konusu büronun işlevi 'geciktirilmesine izin verilemeyecek acil sorunlarda karar almak' ve iki hatada bir toplanan Merkez Komitesi'ne raporlar sunmaktı. Ancak, Politbüro'nun yetkilerine yönelik yasal sınırlama, tipik Tüm Rusya Sovyeti veya VTsIK lehine Sovnarkom'un gücünü azaltmaya yönelik sınırlama gibi, fiiliyatta bir gerçeğe sahip edildi. Merkez Komitesi giderek daha seyrek toplanıyor ve Politbüro devlet ağı tarafından uygulamaya sokulan politik kararları alan esas organ haline geliyordu.

Ekim Devrimi'nin hemen sonrasında Merkez Komitesi çok sık toplanan bir organdı. Merkez Komitesi'nin üç aylık bir dönem içinde gerçekleştirmiş olduğu toplantıların 17 tanesinin tutanakları elimizde bulunuyor (32). (Bu organın aynı dönem içinde yaptığı diğer toplantıların tutanaklarına ne olduğu bilinmiyor) Daha sonraları, iç savaş boyunca, komite daha seyrek toplanır oldu. Komite, 1918 yılının Nisan ile Temmuz ayları arasında yalnızca altı kez toplanabildi; aynı yılın Temmuz ile Kasım ayları arasında kalan dönemde bir kez bile toplanamadı (Mart 1919'daki Sekizinci Kongre'de bu durumdan yakınan konuşmalar yapılmıştı). Bundan sonra Merkez Komitesi toplantıları daha düzenli yapılır oldu: Komite 1919 yılının Nisan-Ekim ayları arasında 6, Nisan 1920 ile Mart 1921 arasında 29 kez toplandı. (33) Bununla birlikte, Merkez Komitesi'nin toplantıları Politbüro'nun (ya da Örgütlenme Bürosu'nun) toplantılarından çok daha seyrekti.

1919 yılının Mart ve Aralık ayları arasında kalan dönem içinde Merkez Komitesi yalnızca 6 kez toplanmışken, aynı dönem içinde Politbüro 29 ve Orgbüro 110 kez toplandı. Ayrıca, aynı dönemde Politbüro ile Orgbüro arasında 10 adet birleşik toplantı yapıldı. Aralık 1919 ile Eylül 1920 arasında Merkez Komitesi yalnızca 9 kez toplanırken, Politbüro 77, Orgbüro ise 64 defa toplantı yaptı. Eylül 1920 ile Mart 1921 arasında Merkez Komitesi 24 (yaklaşık haftada bir kez), Orgbüro 47, Politbüro 26 toplantı yaptı. 1921 yılının Mayıs ve Ağustos ayları arasında Merkez Komitesi'nin toplantı sayısı 9, Orgbüro ile Politbüro'nun toplantı sayısı ise sırasıyla 48 ve 39 idi. Aynı yılın Eylül ve Aralık ayları arasında Merkez Komitesi sadece 5 kez toplanırken, Orgbüro 63, Politbüro 44 kez toplandı. (34)

Fiiliyatta, Politbüro ve Orgbüro giderek artan oranda Merkez Komitesi'nin gücünü kendi ellerinde topluyordu. Lenin, Dokuzuncu Parti Kongresi'ne sunduğu raporunda bunları söylüyordu:

"Siyasi Büro dış ve iç politikaya ilişkin bütün sorunlarda kararlar aldı... Değerlendirmeye tabi tuttuğumuz yıl boyunca Merkez Komitesi'nin gündelik çalışması, Merkez Komitesi'nin tüm üyelerinin katıldığı toplantıda seçilmiş olan iki organ tarafından yürütüldü: Merkez Komitesi Örgütlenme Bürosu ve Merkez Komitesi Siyasi Bürosu... Pratikte, parti güçlerini gerekli yerlere bölüştürmek Örgütlenme Bürosu'nun, siyasi sorunları ele almak ise Siyasi Büro'nun başlıca ve uygun işlevi haline geldi. Söylemeye gerek yok ki, söz konusu bu ayrım bir noktaya kadar yapaydır; atamalar-

da ve yetki devrinde ifadesini bulmayan politikaların pratik olarak yapama geçirilemeyecekleri açıktır." (35)

Gücü giderek artıp kaydeden bir diğer parti organı sekreteryası idi. Parti sekreteri, Politbüro ile Orgbüro arasındaki koordinasyonu sağlayabilmek için, bu organların ikisine birden üyeydi.

Başlangıçta, Mart 1919'da, sekreteryası bir sorumlu sekreter ile beş teknik sekreterden kuruluydu. Bir yıl sonra, Merkez Komitesi'nden üç üyenin dahil edilmesi suretiyle, sekreteryasının gücünün artırılmasına ve 'Merkez Komitesi'nin örgütsel çalışmasının doğrultusunu belirleme yetkisi yine Orgbüro'nun elinde kalırken örgütlenmeye ve yürütmeye ilişkin mevcut sorunlarda sekreteryanın yargı yetkisinin güçlendirilmesine' (36) karar verildi.

Sekreteryası başlangıçta bütünüyle 'partinin bir yürütme organı' olarak tanımlanmıştı. Lenin Sekizinci Kongre'de bunu şu şekilde belirtiyordu:

"Her türden yanlış yoruma engel olmak için daha başlangıçta vurgulamak gerekir ki, parti Merkez Komitesi'nin Sekreteryası, yalnızca Merkez Komitesi'nin Örgütlenme Bürosu veya Siyasi Bürosu'nda, ya da komitenin tüm üyelerinin katılımıyla gerçekleştirilmiş toplantılarında alınmış kararları yapama geçirmiştir." (37)

Pratikte, Sekreteryası, özellikle Stalin'in Mayıs 1922'de Genel Sekreter olarak göreve atanmasından sonra, öngörülmesi olandan daha fazla bir güç kazandı. 1922 yılından itibaren, partinin dört organına da üye olan yegane kişi Stalin'di: Merkez Komitesi, Politbüro, Orgbüro ve Sekreteryası.

Sekreteryası kendi personelini muazzam ölçülerde genişletti; Mart 1919'da 15 olan personel sayısını Kasım 1919'da 80 kişiye çıkardı. Bunlar sekreteryası içindeki sekiz departmanda çalışıyorlardı: genel idare, maliye, enformasyon, örgütlenme, personel tahsisi, teftiş, köylülük, kadın çalışması (38). Mart 1920'de sekreteryasının personel sayısı 150'ye, bir yıl sonra ise 602'ye yükseldi (bunun yanı sıra sekreteryaya bağlı olan, muhafız ve mesaj taşıyan ulak olarak görev yapan 140 kişilik bir askeri müfreze vardı). (39)

Sekreteryasının kontrolü altında olan en önemli yetkilerden biri personel atamalarında söz sahibi olunmasıydı. 1920 yılından itibaren, üç parti sekreterinden biri 'hesaplama ve tahsisat seksiyonu' (Uchraspred) olarak anılan, partinin elindeki insan gücünü hesaplayarak bunların tahsisatına gözcülük eden alt organın işlerinden sorumlu kılınmıştı. Bu organın Onuncu Kongre'ye (Mart 1922) sunduğu rapor, on iki aydan daha kısa bir dönem içinde 42.000 parti üyesinin atama ve transferlerinin yürütülmesi işinden sorumlu olduğunu gösteriyordu. (40) Uchraspred, devlet ve parti kurumları üzerinde güçlü bir denetim organı konumuna gelmişti.

Zinovyev, Onikinci Parti Kongresi'nde (1923) tapra sovyetlerinin yürütme komitelerinin başkanlarının partinin Merkez Komitesi tarafından atandığını ve bunun bir zorunluluk olduğunu söylüyordu. Gerçekte ise, atamada bulunma gücünü elinde tutan organ sekreteryası idi.

Parti sekreterlerinin atanması

Ayrıca partinin kendi içinde yaygın atamalar söz konusuydu. İç savaş boyunca, oldukça geniş bölgeleri temsil edenler de dahil olmak üzere yerel parti komiteleri Moskova'daki Merkez Komitesi'nin kararlarına muhalefet ettiklerinde sık sık görevden alınırlardı. Örneğin, 1919 yılı ilkbaharında, Merkez Komitesi seçimle iş başına gelmiş olan Ukrayna Merkez Komitesi'ni dağıtarak yerine yeni bir komite atadı. Mart 1922 ile Mart 1923 arasında parti sekreteryası tapra komitelerindeki 42 sekreterin atamasını gerçekleştirdi. (42)

Parti kongreleri ve parti konferansları sırasında önde gelen parti organlarının atama yoluyla belirlenmesinden kaçınılarak bunların seçimle iş başına getirilmeleri gereği tekrar tekrar vurgulanıyordu. Nitekim, Eylül 1920'deki Dokuzuncu Parti Konferansı şu kararı almıştı:

"Bazı istisnai durumlarda insanların seçimi gerektiren görevlere atama yoluyla getirilmelerinin kaçınılmaz olduğu ilkesel düzeyde kabul edilmekle birlikte, her þeye rağmen, Merkez Komitesi'ne genel bir kural olarak atamalardan ziyade aday tavsiyesinde bulunması önerilir."

Bundan sonra, sanki sonradan akla gelen bir þeymiþ gibi, mevcut duruma iliþkin çarpıcı ifadelere yer veriliyordu:

"Parti organlarının ve tek tek yoldaþların partili yoldaþların göreve getirilmeleri sırasında önceliði kiþilerin daha önceki iþlerindeki başarılarına deðil de başka ölçütlere vermelerinin kabul edilemez olduðuna dikkat çekmek gerekir. Belli bazı sorunlarda partinin aldyđy kararlardan farklı düþüncelere sahip yoldaþlar üzerinde þu ya da bu türden bir baský kurulması kabul edilemez." (43)

Parti kongrelerine katýlan delegeler bile sık sık seçimle deðil, atama yoluyla belirlenir olmuþtu. Samara *guberniasýnyn* Onbirinci Parti Kongresi'ne (27 Mart-2 Nisan 1922) yolladyđy 50 delege *guberniia* konferansında seçimle deðil, *guberniia* komitesi plenumunda seçilip atanma yoluyla belirlendi. Bu durumda, Onbirinci Kongre'nin komisyon raporunda belirtilmiþ olduđu gibi, 'Merkez Komitesi, Samara *guberniasýnyn* içinde bulunduđu nesnel koþulların bir sonucu olarak bu durumu kabul etti'. Burada geçen 'nesnel koþullar' sözcükleriyle ima edilen þey, Samara'nın Ýþçi Muhalefeti'nin önemli bir kalesi olması ve seçimlerin yapılmıþ olması durumunda delegelerin muhaliflerden oluþacakları gerçeði idi. Bu uygulamaya bir parti kongresinde ilk kez izin verilmiþ olmakla birlikte, o zamanlar bu uygulamaya diðer alanlarda yer yer başvuruldu. (44)

Zorunlulukların yol açtyđy sonuç parti-içi demokrasinin zayıflamasý oldu.

Sendikalarda atamalar

Parti ile devletin iç içe geçmesi ve parti içinde atamanın giderek seçim mekanizmasının yerini alması dikkate alınırsa, diðer kurumlarda atama yoluna daha sık başvurulmuş olmasına þaþırmamak gerekir. Bu kurumlardan biri de sendikalardý.

Pimdi, Dördüncü Sendikalar Kongresi'nde olanlara kısaca göz atmak istiyoruz. 17 Mayıs 1921 günü, kongrenin baþlamasından sadece birkaç saat önce, kongredeki parti grubu bir toplantý yaptı. Toplantıda, Tüm Rusya Sendikalar Merkez Konseyi başkaný olan Tomski Politbüro'nun 'Sendikaların Rolü ve Görevleri' baþlıklı raporunu okudu. Raporun sendika görevlilerinin seçimi ile ilgili olan bölümünün 'proleter demokrasinin olaðan yöntemleri' ifadesine yer vermediðini fark eden parti grubu üyeleri ilgili hükmü deðiþtirmeye karar verdiler. Üyeler, Ri-yazanov'un liderliði altında, Tomski'nin resmi itirazına karþın oylamaya giderek 30'a karþý 1500 oyla Politbüro'nun raporuna demokratik prosedürlere uyulmasını öngören bir bölüm eklenmesini kararlaþtırdılar. (45) Politbüro, basiretsiz davrandıdy gerekçesiyle Tomski'yi hemen Merkez Konsey Başkanlydy görevinden aldı. Tomski kongrenin başkanlık divanına bile seçilmedi. (Daha sonra, sözde bir 'görev'le Türkistan'a yollandý)

Yine 1921 yılının Mayıs ayında, parti Merkez Komitesi önemli bir sendika olan metal iþçileri sendikasının iþlerine ciddi müdahalelerde bulundu. Merkez Komitesi, sendika içindeki komünist gruba sendika içindeki önemli mekilere getirilecek kiþiler için bir aday listesi sundu. Söz konusu liste, Ýþçi Muhalefeti'ni destekleyen kiþilerin yerine geçirilmek üzere yeni ve 'sadyk' isimler içeriyordu. Sendikadaki komünist grup 40'a karþý 120 gibi ezici bir oy çokluğuyla Merkez Komitesi'nin kendisine verdiði listeyi reddetti. Bu duruma öfkelenen Merkez Komitesi grubun yaptıdy oylamayı hiçe sayarak istediði kiþileri atama yoluyla iþ baþına getirdi. Bunun ardından adý geçen sendikayı yeniden örgütlemeye giriþti. (46)

"Eski pislik yeniden ortaya çkyyor..."

Parti yapılan çürümeden bağyık deðildi. Daha önce 7. Bölüm içinde gördüğümüz gibi, Savap Komünizmi sırasında sert bir epitlikçilik uygulandıdy doğrudur, ancak bu kurallar daha sonra ortadan kaldyrylmıþtır. Epitlik, genel bir yoksulluðun yapıldıdy koþullarda uygun bir ilke deðildir. Genç Marks'ın *Komünist Manifesto*'dan iki yıl önce belirtmiþ olduğu gibi: "Üretici güçlerdeki bu gelişme (komünizmin) pratik bir önköplü olarak mutlak bir zorunluluktur; çünkü, bu gelişme olmadıdy taktirde kıtlık genelleþir ve kıtlıkla birlikte en temel gereksinimler

için mücadele yeniden başlar; bütün bunun anlamı ise o bildik eski pisliğin yeniden ortaya çıkmasının kaçınılmazlığıdır." (47)

Bolşevizmin çok güçlü ahlaki basıncına karşın, alışılmışın görünür yüzünün arkasında yaşanan gerçek 'eski pisliğin' Savaş Komünizmi'nin göbeğinde yeniden ortaya çıkmasıydı. Bu soysuzlaşma partinin içine de nüfuz etti. Boris Pilnyak'ın 'Riyazan Elmaları' adlı öyküsünde geçen iç savaş döneminin komünist bir bürokrata ilişkin tasvirler bu açıdan çok anlamlıdır:

"Odasında, telefonun yanında bir koltuk duruyordu; emrindekilerle konuşurken koltuğunda gösterişli bir şekilde kasıyıp ayaklarını açarak ileri uzatır, kendi eşitleriyle konuşurken olağan bir oturmuş duruma geçer ve kendinden yüksek mevkide olanlarla konuşurken yerinde toparlanıp dikkat kesilirdi. Bu üç ayrı durumda üç ayrı ses tonu iştilirdi." (48)

Bir başka örneği Sovyet yazar Yuri Libedinski'nin *Bir Hafta* (1922) adlı kitabında buluyoruz. Bu kitapta, 1921 yılı ilkbaharında Urallar'ın eteklerindeki küçük bir kasabada bir haftalık süre içinde yaşananlar öykülendirilir. Yazar, siyasi departmanda sekreterlik yapan Matuşenko isminde bir Sovyet memurunu anlatır; Matuşenko bir rejim altında ateşli bir komünist, bir diğerde Ortodoks kilisesinin sadık bir dinadamıdır. Yalnızca kendi kişisel çıkarını kaygı edinir ve her durumda kendisine iyi bir iş bulmasını bilir:

"Bir pazar günüydü; sekreterler, stenograf yazıcılar, her tarafı gürültüye boğan insanlar Politdep'e saat on birde geleceklerdi. Matuşenko'nun bunlara aldırdığı yoktu; her zaman kendisini bu insanlardan uzak tutardı. Kendisini ilgilendirmeyen bu insanların varlığına aldırmazdı -tıpkı kendisini ilgilendirmeyen nesnelere ve hayvanlara, ya da Politdep'e gelen Kıyıl Ordu askerleri ve öğretmenler gibi kendisinden düşük seviyede görevlilere aldırmıyordu gibi.

"Ama, kendi üstünde olan kişilerin gözünü nasıl girebileceği konusunda çok kafa yorardı; Politdep Başkanı Golovlev bunların başında gelirdi, sonra da Lenin ve Troçki." (49)

Milyonlarca insan açlıktan kıvrılırken Matuşenko'nun 'sarı tereyağı, beyaz ekmeği' ve 'kokulu çay' evinden eksik olmazdı. (50)

Libedinski'nin kitabının bir diğere bölümünde, tren istasyonundaki aç kalabalık ve iyi giyimli, bu insanların önünde pastasını atıştıran bir komiser anlatılır:

"Tren istasyonunun birinde, büyükçe bir merdiven baştan sona oturan insanlarla doluydu. Erkekler, kadınlar ve çocuklar yanlarında tabakları pislik içinde birkaç parça epeya arasında merdiven basamaklarına uzanmış yatıyorlardı. Kaygı ve sefaletle buruş buruş olmuş yüzleri bir deri bir kemik kalmıştı. Hemen oradaki bir büfenin önünde bir spekülör pasta yiyor, aç, evsiz barksız küçük bir çocuk aç gözlerle ona bakıyordu. BU ALINTININ KALAN BÖLÜMÜ ÇEVİRİLMEDİ....." (51)

Fedor Gladkov'un kaleme aldığı *Çimento* adlı bir diğere Sovyet romanında, sovyet Yürütme Komitesi başkanı olan Badin'in parti araştırma komitesinde tecavüz ettiği bir kadını fiziksel gücü ve yüksek rütbesi sayesinde nasıl partiden attığını okuruz.

Kitlelerin kahramanca savaşları ve Bolşevizmin geleneklerinin hala çok güçlü olduğu iç savaş yıllarında, ayrıcalıklara sahip olan soysuzlaşmış kişiler servetlerini şu ya da bu oranda gizli tutmak zorundaydılar. Ancak, giderek derinleşen çürüme partinin, devletin ve genel olarak tüm toplumun temellerini kemirmeye başlamıştı.

Partinin demokratik geleneklerini koruma mücadelesi sürüyor...

Parti-içi demokrasinin giderek zayıflaması suskunluğun hakim olduğu bir süreç içinde değil, parti üyelerinden gelen sert protestoların epeyinde yaşanan bir süreç içinde gerçekleşti. Örneğin, Dokuzuncu Kongre'de bir konuşma yapan K. K. İyurenev, eleştirilenlerin fiilen sürgüne gönderilmesi de dahil olmak üzere Merkez Komitesi'nin eleştirileri bastırma yöntemle-

rinden bahsediyordu: "Biri Kristiana'ya, biri Urallar'a ve bir diðeri de Sibirya'ya gönderiliyor." (52) Ýyirenev, Merkez Komitesi'nin partiye yönelik tavrýnýn 'sorumlu bir bakanlýða deðil, sorumsuz bir hükümete' benzediðini söyledi. Ayný kongrede, V. N. Maksimovski, parti merkezinin sorumlu olduðu 'bürokratik merkezîyetçiliðe' karþý 'demokratik merkezîyetçiliði' önerdi. Maksimovski þu yorumda bulundu: "Balýk baþkan kokar diye bir söz vardýr. Bbürokratik merkezîyetçiliðin yarattýðý sýkîntýlar partiyi tepeden itibaren etkiliyor." (53) Ýyakovlev ise þunlarý söyledi: "Ukrayna bir sürgün yeri haline geldi. Moskova'da þu veya bu nedenle istenmeyen yoldaþlar buraya sürgüne gönderiliyorlar." (54) Sapronov: "Ýstedðiniz kadar seçim haklarýndan, proleterya diktatörlüðünden bahsedin; gerçek þu ki, Merkez Komitesi'nin parti diktatörlüðü tutkusu parti bürokrasisinin diktatörlüðüne yol açýyor." (55)

Her þeye raðmen, iç savaþ boyunca parti konferanslarý ve kongrelerinde özgür tartýþma atmosferi yaratýldý. E. H. Carr'ýn sözleriyle aktarýrsak, Brest-Litovsk Barýþ Anlaþması ile ilgili tartýþma boyunca, parti içinde "yaþamsal öneme sahip siyasi bir meseleye ilþkin olarak bir partinin pek öyle kolayca izin vermeyeceði türden özgür ve açık bir tartýþma yapandý." (56) Buharin'in Lenin'in tutumuna karþý 'Sol Komünizmi' savunduðu broþürü 1918 yýlý Mayıs'ýnda bir milyon adet basýldý. (57)

Sendikalar tartýþmasýnda Bolþevizmin demokratik gelenekleri korundu. Bolþevizme sýcak bakmayan bir tarihçi olan Robert V. Daniel þunu söylüyor: "1920 yýlý sonbanarý Komünist Parti içinde açık tartýþma ortamýnýn ve liderlerin otoritesine karþý muhalefetin doruða yükseldiði dönem oldu." (58)

Viktor Serge, iç savaþ sýrasýnda partinin içinde bulunduðu durumu þu þekilde anlatýr:

"Parti'nin eski demokratik gelenekleri þimdi yerlerini daha otoriter bir merkezileþmeye býrakýyorlar. Savaþýn beraberinde getirdiði zorunluluklar, Marksist bir eðitimden ve 1917 öncesinin militanlarýnýn sahip olduklarý niteliklerden yoksun yeni üye akýný bunu gerekli kýlýyor: Bolþevizmin 'eski muhafýzlarý' haklý olarak kendi siyasi hegemonyalarýný muhafaza etme iradesindedir."

Bununla birlikte, parti hala kendi demokratik geleneklerini sürdürüyordu:

"Parti, idareyi elinde tutan ve birbirine kenetlenmiþ savaþçý bir grup durumunda... Bununla birlikte parti içinde fikir yürütme ortamý hala son derece canlý ve özgür. Dünkü anarþistlere ve Sol Sosyalist Devrimcileri hoþgörüyüyle karþýlýyor...

"Hiç kimse Lenin'le çatýlmaya düþmekten ve onu eleþtirmekten korkmuyordu. Lenin'in sahip olduðu otorite fazlaca bir baþýnca sahip deðildi; devrimin demokratik tarzlarý hala öylesine geçerliydi ki, bir devrimci partiye ne kadar yakýn bir zaman içinde katýlmýþ olursa olsun partinin ve devletin baþýndaki bu insan karþýsýnda sözünü sakýnmadan konuþmaktan çekinmiyordu. Lenin, birden çok kez, bir fabrika ya da konferans sýrasýnda hiç tanýnmayan insanların açýmasýz eleþtirileriyle karþýlaþtý. Kendisine itiraz eden bu insanların sakince dinledi ve onlara saðduyulu karþýlýklar verdi." (59)

Lenin, parti ve proleterya

Parti proleteryanýn öncüsüydü ve Lenin partinin öncü kadrosu içindeydi. Parti, kitleler tarafýndan geliþtirilmiþ sloganlarý öne çýkarýyor, kitlelere kendilerini örgütlemelerinde ve kendi adlarına harekete geçmelerinde yardýmcý olacak strateji ve taktikleri geliþtiriyordu.

Þimdi, korkunç bir iç savaþýn sonuna gelindiðinde, durum köklü biçimde farklılaþmýþtý. Prolerya daðýlmýþ durumdaydý; parti kendisini aktif bir sýnýfýn öncüsü olarak deðil, esas olarak yönetici bir organ gibi hissediyordu. Lenin, 1917 ve 1905 öncesinde tekrar tekrar yapmýþ olduðunun aksine, 'komiteciler'i seçebilmek için bizzat 'bahriyelilere gitme' þansýna sahip

deđildi artýk. 1917’de taþkýn bir sel gibi akan kitleler partiye ve liderliđe güç kazandırmýþlardý; sularýn geri çekildiði zaman ise, deđipik ruh hallerine ve amaçlara sahip yýđýnlar parti ve liderlik üzerinde ters bir etki yarattýlar. Lenin’in ‘proleteryanýn muazzam potansiyeline mutlak biçimde inandıđýný’ söylediði 1917 yýlýndaki düþ ile atomize olmuş bir iþçi sýnýfý ve proleter kompozisyonunu büyük ölçüde yitirmiş parti gerçeđi arasındaki tezatlık, yapınacak trajedinin unsurlarýný yarattý ve bireylerin kendilerinden kat kat güçlü toplumsal güçler karþısında çok þey yapamayacaklarýný gösterdi.

Bolþevik Parti’nin devrimden önce, devrim sýrasýnda ve iç savaþ yýllarýnýn kahramanlıklarla dolu yýllarýnda kaydettiði olađanüstü baþarılar, partinin leninist ilkeler üzerinde örgütlenmiş olmasının bu baþarıların daha da pekiştirileceđinin garantisi anlamýna gelmedi. Örgütsel nitelik tarihin bütün kapýlarýný açan sihirli bir anahtar deđildir. Devrimci partinin varlıđý kaçınılmaz olmakla birlikte devrimin ilerleyip geliþmesi için tek baþına yeterli deđildir. Lenin’in dehasý, partinin kitlelerin beklentilerine karþılık verebilmesini sađlamak üzere yýđýnlarla yakın iliþki içinde olma ve aynı zamanda partiyi proleteryanýn eylem ve bilinç düzeyini yükseltmek için kullanma becerisini tekrar tekrar gösterebilmiş olmasýdır. Son tahlilde, parti her zaman iþçi sýnýfına tabi ve bađlý durumda kalmýþtır. Parti, sözleri ve giriþtiði propaganda faaliyetleri ile kitleler tarafından istenen eylemliliði yaratır ve parti sýnýfı ancak bu derecede etkileyebilir. İþçi sýnýfı eyleminin yokluđunda parti zayıf ve etkisizdir.